

Plan d'instrucziun 21 – posiziun da la Lia Rumantscha

■ (lr) La fin d'october ha la Lia Rumantscha (LR) inoltrà sia posiziun areguard il Plan d'instrucziun 21 al Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal Grischun. Il tenor general da quella posiziun è ch'il Plan d'instrucziun 21 sto differenziar anc meglio en las pretensiuns fatgas sin ils differents stgalims, schebain i sa tracta da la lingua d'alfabetisaziun resp. da la varianta linguistica receptiva (leger e chapir). Tenor la LR èn las pretensiuns per l'acquisiziun receptiva da la lingua en rumantsch grischun memia autas. Ultra da quai mancan tenor l'avis da la LR las disposiziuns areguard las scolas bilinguas e quellas areguard las cumpetenzas receptivas ch'i vala da cuntanscher en leger e chapir l'idiom.

En sia posiziun sa restrencha la Lia Rumantscha a constataziuns areguard l'implementaziun da l'instrucziun da rumantsch en il Plan d'instrucziun 21 (PI21). Resumond vegn la Lia Rumantscha a las suandantas conclusiuns e propostas:

– Las scolaras ed ils scolars da las scolas rumantschas duain en emprima lingia emprender quel rumantsch ch'è vegni definit sco lingua d'alfabetisaziun (grammatica, ortografia, etc.) da lur vischnanca enfin ch'els sortan dal temp da scola obligatoric.

– Per scolaras e scolars che emprendan rumantsch grischun sco varianta linguistica receptiva duai l'avischinaziun al rumantsch grischun succeder pir a partir dal segund ciclus en ina furma adattada a la vegliadetgna, facil e complementara a l'instrucziun idiomatica. La finamira è ch'ils uffants d'ozendi chapeschian sco creschids senza difficultads communicaziuns en rumantsch grischun.

– En il senn dal tractament egual da tut las scolaras rumantschas e da tut ils scolars rumantschs vala mo la lingua d'alfabetisaziun sco rom d'examen. Per la varianta linguistica receptiva sto vegnir definida in'otra furma per garantir la cumpetenzza.

– Per las scolaras rumantschas èn da metter a disposiziun meds d'instrucziun confurms al PI21 en ils idioms ed en rumantsch grischun.

In sguard enavos

Ils 31 d'october 2012 ha la Lia Rumantscha surdà ensemen cun differents repre-

Il secretari general da la Lia Rumantscha Urs Cadruvi (san.) ed il parsura Duri Bezzola preschentan la posiziun da la LR en connex cun il Plan d'instrucziun 21.

FOTO R. CANAL

schentants da la Rumantschia a la regenza ina declaraziun d'intenziun per implementar l'uschenumnà model da coesistenza en las scolas rumantschas che duai contribuir a moda essenziala a schliar las differenzas areguard l'alfabetisaziun en las scolas rumantschas. La finamira da questa gruppa da lavur èsi tranter auter stà da concretisar en in segund pass il model da coesistenza, suenter che la Rumantschia è sa cunvegna davart quel, per alura al implementar en il Plan d'instrucziun 21. Per elavurar la posiziun areguard il Plan d'instrucziun 21 ha la Lia Rumantscha furmà ina gruppa d'experts cun represchentants da las pli impurtantas gruppas d'interess (conferenzas da la magistraglia rumantscha, Pro idioms Engiadina, Pro idioms Surselva, Pro rumantsch, Lia Rumantscha e la Scuola auta da pedagogia dal Grischun en funcziun consultativa). La gruppa d'experts n'è però betg vegnida perina. Perquai ha la Lia Rumantscha schlià la gruppa d'experts prematuramain. Malgrà tut èn sa mussadas tendenzas cleras che permettan da concretisar l'implementaziun dal model da coesistenza en il Plan d'instrucziun 21, las qualas la Lia Rumantscha ha integrà en sia posiziun.

Declaraziuns detagliadas davart ils singuls temas

1. Finamira: leger texts adattads a la vegliadetgna en rumantsch grischun enfin la fin dal temp da scola obligatoric. A la fin dal temp da scola primar duain scolaras e scolars ch'èn vegnids alfabetisads en lur idiom savair leger texts adattads a la vegliadetgna en rumantsch grischun. En il focus na stat betg la chapientscha pled per pled, mabain ina resumaziun libra dal cuntegn dals texts (chapientscha dal text generala). Las pretensiuns per l'acquisiziun receptiva da la lingua en rumantsch grischun èn memia autas en il sboz dal PI21. Las finamiras duain sa concentrar sin las cumpetenzas da leger.

2. Las cumpetenzas aspiradas en rumantsch grischun en il PI21 per uffants alfabetisads en l'idiom paran dad esser memia autas. La Lia Rumantscha è da l'avis ch'il nivel da las enconuschientschas ch'èn mintgamai da cuntanscher en la segunda varianta linguistica è da sbassar en confront cun la varianta proponida en il sboz dal PI21. En nagin stgalim, era betg en il stgalim superiur, na po vegnir pretendi il medem nivel. L'accent principal sto er en las classes superiuras restar clera-

main sin la furma duvrada per l'alfabetisaziun.

3. Ils contacts receptivs cun la varianta linguistica passiva rumantsch grischun succedan memia baud. Il sboz dal PI21 prevesa ils emprims contacts receptivs cun il rumantsch grischun gia en l'emprim ciclus. Quai è memia baud. In'emprima avischinaziun a las cumpetenzas receptivas en il segund ciclus tanscha e correspunda a las recumandaziuns oriundas dal Concept Haltiner.

4. Las cumpetenzas ch'èn d'acquistar en la varianta linguistica receptiva rumantsch grischun èn formuladas a moda memia pauc precisa e laschan avert memia blers spazi d'interpretaziun. Areguard las cumpetenzas ch'èn d'acquistar en la varianta linguistica receptiva rumantsch grischun ston ins lavurar cun dapli exempels per evitar confusiuns nunnecessarias e memia gronds spazis d'interpretaziun. Las finamiras da l'instrucziun èn da formular uschia ch'i va p. ex. tar l'identificaziun d'alters idioms u dal rumantsch grischun per l'abiltad da la classificaziun intuitiva e betg per dapli. Concret: pudair differenziar schebain in text è scrit en l'agen idiom u betg.

5. Examens en las cumpetenzas ch'èn d'acquistar en la varianta linguistica recep-

tiva rumantsch grischun. Per che scolaras e scolars che frequentan ina scola idiomatica na vegnian betg dischavantagiads entras examens da la cumpetenzza receptiva en rumantsch grischun ston ins desister en il senn dal tractament egual d'examinar la cumpetenzza receptiva. Empè dad examens duai vegnir constatà en ina procedura orientada a la cumpetenzza (senza dar notas als scolars, exempel Cockpit) schebain las cumpetenzas pretendidas èn vegnidas acquistadas. La cumpetenzza minimala ch'è da cuntanscher cumpiglia la chapientscha da leger, nua ch'i na va betg per chapir il text pled per pled, mabain a moda generala (ina resumaziun cun agens plects en la varianta da la lingua d'alfabetisaziun). Ils texts tshernids ston correspunder a la vegliadetgna ed esser autentic. Uschia èn p. ex. ils texts da medias, las leschas, etc. proponids en il PI21 pauc adattads per quest intent. Per ils examens d'admissiun al gimnasi è da princip da tsherner la lingua d'alfabetisaziun sco lingua d'examen.

6. Las scolaras bilinguas e las cumpetenzas receptivas en l'idiom per scolaras e scolars alfabetisads en rumantsch grischun n'èn betg resguardadas en il PI21.

En il PI21 doveri ulteriuras disposiziuns areguard las scolaras bilinguas. Analog a las cumpetenzas receptivas dal rumantsch grischun ston era vegnir definidas disposiziuns per las cumpetenzas receptivas en l'idiom. Quai fa part dal model da coesistenza e correspunda er al tractament egual da tut las scolaras rumantschas e da tut ils scolars rumantschs.

7. Meds d'instrucziun per il PI21. Per realisar il PI21 doveri meds d'instrucziun adequats ed attractivs. La situaziun dals meds d'instrucziun per las scolaras che alfabetiseschan en ils idioms rumantschs è desolata e betg confurma al PI21. Per chattar vias or da la situaziun actuala èsi inevitabel che la regenza defineschia ina gruppa da lavur per promover ils meds d'instrucziun rumantschs e ch'ella dettia in'incumbensa uffiziala per normalisar la situaziun dals meds d'instrucziun rumantschs. La Lia Rumantscha è persvasa ch'igl è urgentamain necessari d'agir sin il champ dals meds d'instrucziun rumantschs. Igl è necessari da chattar ina soluziun transitorica gist era per il temp enfin l'introduziun dal PI21 ed enfin che vegnan producids per las scolaras rumantschas meds d'instrucziun confurms al PI21.